

COMPARATIVE AND TYPOLOGICAL LINGUISTICSDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-55>**ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ ОНОМАТОПЕЇ****Кобелянська О. І.***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри мов і літератур**Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**Київський національний університет імені Тараса Шевченка**м. Київ, Україна*

Комплексне дослідження ономатопеїчної системи сучасної японської мови підтверджує, що ономотопея є універсальним мовним явищем, різною мірою притаманним усім мовам світу. Однією з головних особливостей японської ономотопеї є наявність в японській мові значно більшої у порівнянні з багатьма іншими мовами світу кількості звуконаслідувальних слів, а також їх активне використання не лише в розмовній, а й літературній мові, зокрема японській поезії, драматургії, окремих фольклорних жанрах, сучасних коміксах (*манга*) тощо. Природу такого багатства японської мови на звуконаслідувальну лексику (ЗНЛ) можна пояснити як внутрішньомовними чинниками, зокрема особливостями фонетичної та морфологічної систем цієї мови, способів словотворення, так і позамовними факторами. Серед них найголовнішим є географічно і гео-фізично зумовлена й історично підтверджена залежність японців від численних природних катаклізмів, які з покоління в покоління повторюються у природі – землетрусів, тайфунів, цунамі, повеней, зсувів ґрунту тощо. Не виключено, що саме вони сприяли формуванню в національній свідомості японців почуття необхідності уважного і спостережливого ставлення до всіх звуків природного середовища, в якому вони мешкають, оскільки дуже часто від вчасно почутих небезпечних звуків, їхніх обертонів, неочікуваних змін у константному довколишньому звукооряді значною мірою залежало збереження життя як окремого індивіда, так і членів його родини [1, с. 339].

Будь-яку безпосередню взаємозумовленість або прямий взаємозв'язок між історичним етапом розвитку мови, її досконалістю, довершеністю тощо і кількістю в ній ЗНЛ ми категорично відкидаємо. Адже попри значну кількість звуконаслідувань в японській мові, за багатством

лексичного складу, рівнем досконалості граматичної системи цієї мови, стилістичним розмаїттям тощо, як і вагомими досягненнями японців у галузі художньої літератури, японська мова безперечно належить до найрозвиненіших мов світу. За показником частотності вживання японська оноματοпείчна лексика (ОЛ) насамперед властива дитячій мові, побутовому мовленню, мові японських коміксів (*манга*), окремим фольклорним жанрам (передусім казкам), а також сучасним рекламним текстам і художній літературі. Проте останнім часом такого роду лексичні одиниці все частіше вживаються в газетно-публіцистичному стилі сучасної японської мови, значно посилюючи емоційність і виразність відповідних текстів.

Однією з типологічних особливостей оноματοпείчної системи японської мови є наявність в ній великої кількості так званих дієзображальних (звуко-образних) слів (*яп.*: 擬態語 – *гітай-го*), які не є звуконаслідуваннями у звичному для європейського мовознавства розумінні цього терміна, але за своєю морфемною структурою і функціонально-семасіологічними ознаками відносяться японськими фахівцями до класу ономотопів. Переважна більшість зарубіжних лінгвістів-японістів поділяє цю точку зору своїх японських колег.

Ще однією характерною особливістю оноματοпείчної системи японської мови є наявність серед її звуконаслідувань значної кількості синонімів – своєрідних фонетичних варіантів (алофонів), майже ідентичних як за своєю семантикою, так і джерелом породження відповідних звуків. У тому числі й «абсолютних», здавалося б, неможливих, якщо йдеться про об'єктивне позамовне звучання – конкретні звуки, породжувані реальними істотами, чітко визначеними предметами, механізмами, природними явищами тощо. Подібні фонетичні варіанти віддзеркалюють не лише територіальні, тобто діалектні (а значить, суто синхронічні) відмінності вимови багатьох синонімічних звукона-слідувань у сучасній японській розмовній мові, а й фонетичну еволюцію цих слів у діахронічному плані. Адже спираючись на відповідні мовні джерела, дослідники можуть реконструювати своєрідний історичний ланцюг фонетичних змін того чи іншого конкретного ономотопа. У багатьох випадках давня й середньовічна японська класична література, зокрема поезія, драматургія, а також деякі фольклорні жанри дозволяють доволі успішно це робити.

Дослідження діахронічних змін у семантиці японської звуконаслідувальної лексики дозволяє певною мірою встановити загальні тенденції розвитку оноματοпείчної системи японської мови. Так, у результаті аналізу низки тлумачних словників японської мови, у тому

числі й словників ОЛ, а також словників давньояпонської мови, які уклалися головним чином на основі літературних джерел VII-XII ст., нами було виділено три групи ономатоів (переважно редуплікатів), які протягом тривалого часу (VII-XX ст.) зазнали суттєвих змін у своїй семантиці:

а) ономатоі давньояпонської мови, які перейшли до розряду архаїчної лексики і вже не входять до складу словників сучасної японської мови, наприклад: すはすは [suw(h)a-suw(h)a], せはせは [sew(h)a-sew(h)a], ちゃうちやう [chya-u-chya-u] тощо;

б) ономатоі, які мали в давньояпонській мові декілька значень, а в сучасній мові їх кількість дещо зменшилась, наприклад: ちゃくちゃく [chaku-chaku], つぎつぎ [tsugi-tsugi], てんてん [ten-ten] тощо;

в) ономатоі, які мали в давньояпонській мові одне або декілька значень, а в сучасній мові їх кількість збільшилась, наприклад: すばすば [suba-suba], すばすば [supa-supa], せいせい [sei-sei], せかせか [seka-seka], たじたじ [taji-taji], たぶたぶ [tabu-tabu], たらたら [tara-tara], ちくちく [chiku-chiku], ちんちん [chin-chin], つやつや [tsuya-tsuya], とうとう [tou-tou] та ін.

Були з'ясовані і кількісні показники ОЛ, що зазнала семантичних змін, у межах виділених нами груп: 8-10%, 15-18%, 75%, відповідно, а також з'ясовані певні закономірності та можливі причини змін у їхній семантиці [2, с. 201].

Характерним для сучасної японської ономотопеї є безумовне віднесення японською лексикографічною традицією до класу ономотопейних слів усіх вигуків як людського, так і тваринного походження, тоді як у європейському мовознавстві, як відомо, існують значні розбіжності у розв'язанні цього концептуального питання. Окрім цього, на відміну від європейської, японська лексикографічна традиція поділяє ОЛ за її походженням та семантикою на три головні групи:

1) *гісей-го* (擬声語) – голосовідтворювальні (голосозображальні) слова;

2) *гіон-го* (擬音語) – звуковідтворювальні (звукозображальні) слова;

3) *гітай-го* (擬態語) – звукообразні (дієзображальні) слова.

Значною мірою відрізняється від європейської терміносистеми також термінологія, якою послуговується сучасна японська ономотопея, що оперує такими ключовими поняттями, як *онга* (音画) – зображення звука (звукова картина); *оннохо* (音の方) – слова, що віддзеркалюють картину світу; *онсей-но шьочьо* (音声の象徴) – звукові символи; *оншьочьо* (音象

徵) – звуковий символізм; *шьочьо-го* (象徴語) – слово-символ; *імі-но шьочьо* (意味の象徴) – символічне значення; *кібо-го* (気貌語) – слова, що змальовують зовнішність /людини/; *мойо-го* (模様語) – слова, що описують стан, ситуацію; *шйю-го* (斜陽語) – слова, що описують форму, вигляд, образ та ін. Тобто сучасна японська ономапопеїчна терміносистема, як і система класифікації японської ОЛ, є набагато детальнішою, ніж та, якою оперують європейські лінгвісти.

Головним формальним критерієм віднесення лексем до класу ономапопів у японському мовознавстві є передусім їх морфемна структура, а саме – коренева редуплікація (іноді це тільки подвоєння приголосних), яка значно посилює образність і метафоричність цих слів.

Експериментальне дослідження звукосимволізму, властивого японській ОЛ, не лише підтвердило його відповідність загальномовним асоціативним звукосимволічним значенням, які виокремлюються японськими фахівцями, а й засвідчило, що палітра звукосимволічних значень, притаманних як голосним, так і приголосним звукам у складі одного з найдавніших шарів питомої японської лексики, яким, безумовно, є ЗНС, значно ширша, ніж звукосимволіка, властива звукам у складі звичайної лексики. Це дало нам підстави висунути гіпотезу, що саме на основі звукосимволіки ЗНЛ формувалася система звукосимволічних значень, притаманних сучасній японській мові в цілому.

Звуконаслідування в японській мові передають звуки природного довкілля, явищ природи, особливості дій, почуттів і вражень мовців з таким розмаїттям конотативних відтінків, такою докладністю та повнотою, що при їх перекладі українською, як і будь-якою іншою іноземною мовою, у багатьох випадках необхідно використовувати декілька прислівників, дієприслівників, прикмет-ників чи дієслів, щоб адекватно передати їх семантику. Основними способами перекладу японської ОЛ українською мовою є: а) заміна японської ономато-пеїчної одиниці відповідним повнозначним українським словом (чи кількома синонімічними словами), розгорнення словосполученням або реченням (55%); б) підбір функціонального еквівалента (28%); в) використання словникового відповідника (12%); г) вилучення (3%); д) транскриптування (2%).

Оволодіння певним мінімумом ономапопеїчної японської лексики є необхідною умовою для ефективного й повноцінного спілкування з носіями цієї мови, а також адекватного розуміння текстів, що належать до різних функціо-нальних стилів мовлення. Саме тому, на нашу думку, нагальним є питання створення повноцінних за своїм обсягом двомовних ономапопеїчних словників, які стали б у нагоді не лише науковцям і перекладачам, а й студентам [3].

Література:

1. Кобелянська О. І. Морфологічні, функціональні та звуко-символічні особливості ономатопеїчної лексики в японському поетичному тексті // Мова і куль-тура. К. : ВД Дмитра Бурого, 2016. Вип. 19. Т. IV (179). С. 334-344.
2. Кобелянська О. І. Ономатопеїчна система сучасної японської мови. К. : ВД Дмитра Бурого, 2017. 294 с.
3. Кобелянська О. І., Егава Х. Японсько-український словник ономатопеїчної лексики. К. : ВД Дмитра Бурого, 2016. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-56>

РИСИ ДІАЛЕКТУ ЯМАТО В ТЕКСТІ «ОФУДЕСАКІ»

Мазур С. М.

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов математичних факультетів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

м. Київ, Україна

Канонічний текст під назвою «*Офудесакі*» (яп.: おふできき – «На кінчику пензля») був «записаний зі слів Бога-Отця» засновницею Тенрійської релігії (яп.: 天理教 «*Тенрі-кьо*» – «Релігія Небесної Істини») Накаямою Мікі в період з 1869 по 1882 р. Доволі швидко ця нова синкретична релігія, яка органічно об'єднала в собі окремі концептуальні засади синтоїзму, буддизму і християнства, активно поширилася спочатку в районі Кансая (преф. Вакаяма, Кіото, Міе, Нара, Осака, Шіга, Хього), а згодом і на всій території Японії [1, с. 63-68; 2, с. 12-20].

Текст «*Офудесакі*» – це своєрідна лірично-філософська поема релігійного змісту, що складається з 1711 віршів-*танка*, в яких описано історію зародження людства, божественні діяння Бога-Отця, хронологію становлення релігії Тенрі, тлумачаться її головні морально-етичні засади, правила поведінки віруючих тощо. Цей релігійний текст став своєрідним конгломератом різних мовленнєвих стилів, до якого була широко залучена просторічна і діалектна лексика. Завдяки цьому він яскраво віддзеркалює особливості японської мови другої половини ХІХ ст. в її кансайському варіанті, що дозволяє розглядати його як цінне джерело дослідження загальнонаціональної літературної та розмовної мов цієї історичної доби, а також як джерело акцентуаційних, фонетичних,